

Scenariusz lekcji języka polskiego

**Temat: „Pozwól więc Matko/ niech dalej boli...” (ks. Jan Twardowski)
- miejsce cierpienia w życiu człowieka.**

Autor: Renata Posieczek-Cierpiełek

Typ szkoły i poziom: liceum lub technikum, klasy: I - IV (V)

Cel główny:

1. Kształcenie umiejętności:

- rozpoznawania, rozumienia i interpretowania motywu cierpienia w różnych tekstach kultury (w kontekście wymagań egzaminu maturalnego: ustnego i pisemnego);
- porównania funkcjonowania tych samych motywów w różnych tekstach kultury;
- werbalnego wyrażania uczuć;
- niewerbalnego przekazywania myśli, problemów, poprzez zastosowanie techniki „język ciała”;
- abstrahowania, dokonywania odległych i bliskich skojarzeń.

Cele operacyjne. Uczeń po lekcji:

- porównuje utwory i interpretuje motyw cierpienia w nich zawarty w kontekście kondycji egzystencjalnej człowieka;
- wyjaśnia istotę cierpienia w życiu człowieka;
- dostrzega wartości uniwersalne;
- określa sposoby wyrażania refleksji na temat cierpienia;
- jest przygotowany do wygłoszenia i napisania dłuższej wypowiedzi na temat roli cierpienia w życiu człowieka.

Metody, techniki i formy pracy:

- praca z wykorzystaniem technik dramowych: poza, rzeźba, dyskusja słoneczna, scenka, pomnik, gorące krzesło, nauczyciel w roli;
- zastosowanie technik twórczego myślenia „listy atrybutów” i „lista podobieństw”;
- dyskusja/rozmowa.

Materiały źródłowe i środki dydaktyczne:

- wiersze ks. Jana Twardowskiego *o bólu* i *Oda do rozpaczki*;
- wiersz Zbigniewa Herberta *Pan Cogito rozmyśla o cierpieniu*;
- flamastry, arkusze szarego papieru, samoprzylepne karteczki;
- rozprawka problemowa - kryteria oceny oraz schemat wypowiedzi dla ucznia.

UWAGA:

Przed lekcją należy przygotować salę do działań dramowych.

Czas trwania lekcji: 2 - 3 jednostki lekcyjne

Tok zajęć:

1. Określenie celów lekcji.
2. Zamiast wprowadzenia.
Ćwiczenia rozluźniające i koncentrujące, np.: technika lustra (uczniowie w parach na przemian naśladują przyjęte przez siebie pozy), skupienie uwagi na jednym punkcie przez określoną chwilę itp.
3. Ćwiczenia dramowe i przedstawienie rezultatów pracy.
  - a) uczniowie wykonują ćwiczenia, odwołując się do zadania domowego, zgodnie z którym mieli sobie przypomnieć bohaterów dotkniętych nieszczęściem i zastanowić się nad przyczyną ich cierpienia:
    - poza I
      - ✓ uczniowie losują karteczkę z imieniem bohatera i wchodzą w rolę cierpiącego człowieka, przygotowując pozę, np.: Prometeusza, Demeter, Orfeusza, Priama, Andromachy, Marka Aureliusza, Edypa, Jokasty, Hioba, Trędowatego z Aosty, siostry Lebbroso, nauczyciela z Turynu itp. (załącznik 1.);
      - ✓ nauczyciel, dotykając ramienia ucznia, zadaje pytania pogłębiające rolę, np.: kim jesteś?, jak się czujesz? dlaczego tak się czujesz?/co się wydarzyło?
    - lub inny wariant: w technice gorące krzesło lub nauczyciel w roli wywiad z osobą cierpiącą z jakiegoś powodu;
  - b) poza II
    - nauczyciel przygotowuje 10 kluczowych słów z wybranych wierszy i uczniowie, na dany sygnał, po podaniu słowa - klucza przyjmują odpowiednią pozę (załącznik 2.);
  - c) prowadzący odczytuje wybrane wiersze, a uczniowie formułują problem (załącznik 3.);
  - d) uczniowie budują „listę atrybutów”: cierpienie jest jakie? oraz „listę podobieństw”: cierpienie jest ... jak? ..., np.: *cierpienie jest niszczące i budujące zarazem* oraz *cierpienie jest ciężkie jak głaz* (załącznik 4.);
  - e) scenka/ stop-klatka/ improwizacja nieprzygotowana - wybór należy do decyzji nauczyciela:
    - uczniowie przygotowują w grupach 5 - 6 osobowych lub 8 - 10 osobowych (lub w parach) scenki pt. *Cierpienie*, będące ilustracją do trzech wybranych wierszy (wybór wiersza poprzez losowanie),
    - nauczyciel przerywa w najgorętszym momencie, zadając pytania z zakresu 5. poziomów świadomości (uczniowie otrzymują pytania na kartce):
      - czynność - co robisz?

ODN

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli
w Poznaniu

- przyczyna zewnętrzna (motywacja) - dlaczego to robisz?
  - przyczyna wewnętrzna (oczekiwań) - w jakim celu to robisz?
  - wzory postępowania - skąd wiesz, że takie zachowanie jest odpowiednie w danej sytuacji?
  - filozofia (przekonania) - jaka jest twoja filozofia życiowa?/jake są twoje zasady (załącznik 5.);
- rozmowa o scenkach i ukazanych w nich motywach oraz sytuacjach w życiu, które były ich inspiracją;
- f) dyskusja słoneczna na jeden z wybranych poniżej problemów (załącznik 6.) - każdy z uczniów zapisuje własną propozycję, a karteczki z odpowiedziami tworzą układ słońca:
- Co może być przyczyną cierpienia w życiu człowieka? - Odpowiedz w kontekście wierszy (i własnych doświadczeń).
  - Jaką rolę w życiu człowieka odgrywa cierpienie? - Odpowiedz w kontekście wierszy (i własnych doświadczeń).
  - Na ile ból i cierpienie są od nas zależne, a kiedy nie mamy na nie wpływu? - Odpowiedz w kontekście wierszy (i własnych doświadczeń).
  - Jaką postawę można przyjąć wobec cierpienia? - Odpowiedz w kontekście wierszy (i własnych doświadczeń).
4. Podsumowanie - propozycja ewaluacji: rozmowa lub pomnik zbiorowy pt. *Cierpienie*. Każdy z uczniów może dołączyć w pozie, która dla niego wiąże się z bólem, cierpieniem, nieszczęściem.
5. **Zadanie domowe:**
- Odszukaj dzieło malarskie, które mogłoby być kontekstem do wybranego przez Ciebie wiersza. Przynieś, jeśli to możliwe, reprodukcję na lekcję.
  - Jaką rolę w życiu człowieka odgrywa cierpienie? Omów zagadnienie, odwołując się do wybranego przez siebie obrazu oraz wiersza. Przywołaj także inne teksty literackie. Przygotowując zadanie, pamiętaj o właściwej kompozycji wypowiedzi. - (załącznik 7. dla ucznia)

Załączniki:

1. Postacie cierpiące (propozycja).
2. Słowa - klucze z wierszy (propozycja).
3. Wiersze:
  - ks. Jan Twardowski *o bólu*,
  - ks. Jan Twardowski *Oda do rozpacz*,
  - Zbigniew Herbert *Pan Cogito rozmyśla o cierpieniu*.
4. „Lista atrybutów”: cierpienie jest (jaki?)... i „lista podobieństw”: cierpienie jest... jak?...
5. Pytania z pięciu poziomów świadomości.
6. Dyskusja słoneczna - propozycja problemów do wyboru.
7. Rozprawka problemowa - kryteria oceny oraz schemat wypowiedzi dla ucznia.

Bibliografia

Metody aktywizujące

1. Buehl D., *Strategie aktywnego nauczania, czyli jak efektywnie nauczać i skutecznie uczyć się*, Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków 2004.
2. Knapik G., Sznicer-Gałkowska I., *Lekturowe (wy)bryki. Metody aktywizujące w analizie lektur*, Poznań 2002.
3. Kubiczek B., *Metody aktywizujące. Jak nauczać uczniów uczenia się?*, wyd. Nowik, Opole 2007.
4. Rau K. Ziętkiewicz E., *Jak aktywizować uczniów? Burza mózgów i inne techniki w edukacji*, Poznań 2000.
5. *Stosowanie aktywizujących metod nauczania – materiały dla nauczycieli i dyrektorów szkół*, w oprac. Ewy Greli, Społeczne Towarzystwo Oświatowe, Kraków 2004.
6. Taraszkiewicz M., *Jak uczyć lepiej, czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, Warszawa 1999.

Drama

1. Bruner J., *Kultura edukacji*, UNIVERSITAS, Kraków 2006.
2. Dewey J., *Jak myślimy?*, przeł. Z. Bastgenówna, PWN, Warszawa 1988.
3. Dziedzic A., Pichalska J., Świdzka E., *Drama na lekcjach języka polskiego w szkole średniej*, WSiP, Warszawa 1995.
4. Dziedzic A., Kozłowska W.E., *Drama na lekcjach historii*, WSiP, Warszawa 1998.
5. Gudro M., *Drama w gimnazjum*, Wydawnictwo ARKA, Poznań 2000.
6. Machulska H., Pruszkowska A., Tatarowicz J., *Drama w szkole podstawowej*, WSiP, Warszawa 1997.
7. Michałowska D., 2008, *Drama w edukacji*, Poznań, Wyd. Naukowe IF UAM.
8. Pankowska K., *Edukacja poprzez dramę*, WSiP, Warszawa 1997.
9. Pankowska K., *Pedagogika dramy. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2000.
10. Szmidt K.J., *Pedagogika twórczości*, GWP, Gdańsk 2007.
11. Way B., *Drama w wychowaniu dzieci i młodzieży*, WSiP, Warszawa 1995.
12. Witerska K., *Drama edukacyjna w szkole wyższej [w:] Trening twórczości w szkole wyższej*, pod red. K.J. Szmida, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, Łódź 2005.
13. Witerska K., *Drama kreatywna jako swoista metoda dydaktyki twórczości [w:] K.J. Szmidt, Pedagogika twórczości*, GWP, Gdańsk 2007.

Interpretacja wierszy

1. Bortnowski S., *Jak uczyć poezji*, Stentor, Warszawa 1998.
2. *Doskonalenie warsztatu nauczyciela polonisty*, red. Janus – Sitarz A, Kraków 2005.
3. *Scenariusze lekcji języka polskiego. Klasa IV szkoły średniej*, Innowacje, Bielsko-Biała 1996.
4. *Wielcy polscy poeci współcześni*, Polonia Press, Warszawa 1997.

Uwagi metodyczne do sposobu realizacji

Przed zaplanowaną lekcją należy poprosić uczniów o to, by przypomnieli sobie bohaterów dotkniętych nieszczęściem i zastanowili się nad przyczyną ich cierpień. Trzeba także pamiętać o wcześniejszym przygotowaniu sali lekcyjnej do działań dramowych w taki sposób, aby uczniowie mogli swobodnie się poruszać. Dla każdego ucznia kserujemy teksty wierszy, pytania z pięciu poziomów świadomości oraz kryteria oceny wraz ze schematem rozprawki problemowej. Ponadto przygotowujemy do losowania przez uczniów karteczki z imionami cierpiących bohaterów oraz sporządzamy dla siebie listę dziesięciu słów - kluczy wybranych z wierszy. Na dużych arkuszach papieru zapisujemy schematy sformułowań do budowania przez uczniów „listy atrybutów” i „listy podobieństw” oraz wybrany do dyskusji słoneczny problem. Arkusze możemy położyć na podłodze lub powiesić w centralnym miejscu sali, aby uczniowie mogli bez przeszkód umieszczać swoje propozycje odpowiedzi.

W opracowanym scenariuszu przy poszczególnych działaniach uwzględniono niejednokrotnie alternatywne propozycje wykorzystania technik dramowych, co umożliwi nauczycielowi wybór techniki dramowej w zależności od preferencji własnych i uczniowskich. Scenariusz można dowolnie modyfikować w zależności od potrzeb nauczyciela i oczekiwań młodzieży.

Dlaczego praca motywami? - Otóż znajomość motywów niezbędna jest przy analizie i interpretacji tekstów oraz przy tworzeniu własnych wypowiedzi zarówno ustnych, jak i pisemnych, a od ucznia liceum i technikum oczekuje się na egzaminie maturalnym rozpoznawania, rozumienia i interpretacji motywów w różnych tekstach kultury.

ZAŁĄCZNIK 1

BOHATEROWIE DOTKNIĘCI PRZEZ CIERPIENIE (wybór bohaterów należy do decyzji nauczyciela)

Np.:

**Prometeusz, Demeter, Persefona, Orfeusz,
Arachne, Hektor, Achilles, Priam, Andromacha,
Hekabe, Narcyz, Echo, Syzyf, Demeter, Arachne;
Marek Aureliusz;
Edyp, Jokasta, Antygona, Hajmon;
Hiob, człowiek pobity przez zbójców
(z przypowieści o miłosiernym Samarytaninie);
Matka Boska;
Trędowaty z Aosty, siostra Lebbroso,
nauczyciel z Turynu
itp.**

ZAŁĄCZNIK 2

SŁOWA - KLUCZE (wybór należy do decyzji nauczyciela), np.:

ból

łagodność

samotność

gra

płacz

zabawa

milczenie

głupie sztuczki

miłość

uśmiech

rozpacz

kielich goryczy

cielęcy zachwyty

pycha

niedorośli

gniew

ZAŁĄCZNIK 3

WIERSZE

ks. Jan Twardowski

o bólu

W co się ból może zmienić
w gniew tupanie nogą
w otwartą książkę zamkniętą powoli
w modlitwę
płacz prywatny bo wprost do poduszki
list pisany pięć razy bez związku od rzeczy
milczenie przy stole
chodzenie tam i nazad dookoła prawdy
dotknięcie ust samotnych łyżeczką herbaty
w to co niemożliwe - jeszcze nie ostatnie
w tę samą znowu miłość
kończącą się długo

pozwól więc Matko
niech dalej boli

ks. Jan Twardowski

Oda do rozpaczy

Biedna rozpaczy
uczciwy potworze
strasznie ci tu dokuczają
moralisci podstawiają ci nogę
asceci kopiają
lekarze przepisują proszki żebyś sobie poszła
nazywają cię grzechem
a przecież bez ciebie
byłbym stale uśmiechnięty jak prosię w deszcz
wpadłbym w cielęcy zachwyty
niehumaniczny
okropny jak sztuka bez człowieka
niedorosły przed śmiercią
sam obok siebie

Zbigniew Herbert

Pan Cogito rozmyśla o cierpieniu

Wszystkie próby oddalenia
tak zwanego kielicha goryczy –
przez refleksję
opętańczą akcją na rzecz bezdomnych
kotów
głęboki oddech
religię –
zawiodły

należy zgodzić się
pochylić łagodnie głowę
nie załamywać rąk
postugiwać się cierpieniem w miarę
łagodnie
jak protezę
bez fałszywego wstydu
ale także bez pychy

nie wywijać kikutem
nad głowami innych
nie stukać białą laską
w okna sytych

pić wyciąg gorzkich ziół
ale nie do dna
zostawić przezornie
parę łyków na przyszłość

przyjąć
ale równocześnie
wyodrębnić w sobie
i jeśli to jest możliwe
stworzyć z materii cierpienia
rzecz albo osobę

grać
z nim
oczywiście
grać

bawić się z nim
bardzo ostrożnie
jak z chorym dzieckiem
wymuszając w końcu
głupimi sztuczkami
nikły
uśmiech

ZAŁĄCZNIK 4

„lista atrybutów”
cierpienie jest (jakie?) ...

oraz „ lista podobieństw”
cierpienie jest ... (jak?) ...

ZAŁĄCZNIK 5

Pytania z zakresu 5. poziomów świadomości:

- a) czynność - co teraz robisz? - **Teraz...**
- b) przyczyna zewnętrzna (motywacja) - dlaczego to robisz? - ..., **ponieważ...**
- c) przyczyna wewnętrzna (oczekiwań) - w jakim celu to robisz? (co ci to daje?, co z tego masz?) - **Mam nadzieję..., Zamierzam..., Oczekuję..., Wierzę, że osiągnę...**
- d) wzory postępowania - skąd wiesz, że takie zachowanie jest odpowiednie w danej sytuacji? (skąd wiesz, że tak należy postąpić?, na kim lub na czym się wzorujesz?) - **Przeczytałem, że..., Moi rodzice też tak postępowali...**
- e) filozofia (przekonania) - jaka jest twoja filozofia życiowa?/jakie są twoje zasady? (skoro tak postępujesz, to jakie są twoje zasady?) - **Uważam, że..., Wierzę, że...**

ZAŁĄCZNIK 6

DYSKUSJA SŁONECZNA (problemy do wyboru):

1. Co może być przyczyną cierpienia w życiu człowieka? - Odpowiedz na pytanie w kontekście wierszy (i własnych doświadczeń).
2. Jaką rolę w życiu człowieka odgrywa cierpienie? - Odpowiedz na pytanie w kontekście wierszy (i własnych doświadczeń).
3. Na ile ból i cierpienie są od nas zależne, a kiedy nie mamy na nie wpływu? - Odpowiedz na pytanie w kontekście wierszy (i własnych doświadczeń).
4. Jaką postawę można przyjąć wobec cierpienia? - Odpowiedz na pytanie w kontekście wierszy (i własnych doświadczeń).

ZAŁĄCZNIK 7

ROZPRAWKA PROBLEMOWA

- KRYTERIA OCENY ORAZ SCHEMAT WYPOWIEDZI DLA UCZNIĄ

Rozprawka jako forma wypowiedzi - kryteria oceny

- ✓ teza/hipoteza
- ✓ argumentacja
- ✓ spójny, logiczny wywód
- ✓ trójdzielna kompozycja
- ✓ wnioski
- ✓ styl zbliżony do naukowego

Rozprawka jako forma wypowiedzi - kompozycja

- I. Wprowadzenie
- II. Zajęcie stanowiska (sformułowanie tezy/hipotezy; rozstrzygnięcie)
- III. Argumentacja
  - ✓ argument sformułowany na podstawie tekstu danego w zadaniu
    - przykład
  - ✓ argument sformułowany na podstawie tekstu danego w zadaniu
    - przykład
  - ✓ argument sformułowany na podstawie tekstu danego w zadaniu
    - przykład
- IV. Podsumowanie